Dorovský, Ivan

Šedesátiny významného slavisty

Opera Slavica. 2012, vol. 22, iss. 1, pp. 38-41

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/125552
Access Date: 01. 12. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

získané ve své badatelské činnosti a především v přednáškách o ruské literatuře, ruském umění a folklóru se odráží její znalost ruské historie a ruského umění v jeho vývoji, kterou obohatila i díky tomu, že mnohé z vizuálně vnímatelných památek, kterými dokládá teoretické informace, viděla na vlastní oči (a zachytila vlastním fotoaparátem). Dodnes je prof. Kšicová tím, kdo se pravidelně setkává v rámci výuky se studenty a předává jim své znalosti jako přednášející, kdo vede a oponuje jejich diplomové práce.

Mimo naši pozornost by neměla stát ani další část soustavného zájmu prof. Kšicové – otázka uměleckého překladu. Sama se mi jako překladatelka věnovala a věnuje, a proto může své zkušenosti předávat i studentům – budoucím překladatelům jako člověk z nejpovolanějších. Samostatnou pozornost by si pak zasloužila i celá řada dalších aktivit prof. Kšicové při popularizaci ruské literatury a kultury v podobě spolupráce s divadlem, s dalšími kulturními institucemi, s časopisy, rozhlasem atd. Stejně tak je třeba zmínit i jubilantčinu obdivuhodnou schopnost navazovat kontakty s vědeckými i kulturními institucemi v zahraničí a propagovat brněnskou rusistiku a slavistiku i v zahraničí. Sama je pak členkou řady odborných sdružení, např. *International Association of Word and Image*, aktivně se účastní konferencí a sympozií.

Zatímco jiní v daleko nižším věku bilancují, u prof. Kšicové jsem podobnou tendenci příliš nezachytil. Spíše naopak – neustále totiž přichází s novými nápady, stále má živý kontakt se studenty, se svými zahraničními kolegy, nachází nová témata pro odbornou práci, stále má nové cestovatelské plány. Myslím, že se svou aktivitou a elánem (budiž jí přány mírou vrchovatou) přičiní o to, že za 10 let bude k výše uvedenému a ani zdaleka ne úplnému výčtu jejích aktivit nutno ještě mnohé přidat.

Josef Dohnal

Šedesátiny významného slavisty

Jeho odborný růst jsem sledoval již od studentských let. Přímo viditelně rostl. Jak říkáme my Hanáci přímo vučihleďa. Od počátku pilný, pracovitý, zvídavý. A cílevědomý. Od počátku věděl, čeho chce dosáhnout. Být odborníkem, vědcem. Obsáhnout co nejvíce oborů, získat co nejvíce vědomostí z různých vědních disciplín. Především z těch, které se váží k jazyku a k literatuře. Tři roky po absolvování rusisticko-anglistických studií si zapsal a za tři roky absolvoval studium bohemistiky. Na brněnském rusistickém pracovišti, kde zůstal po studiích jako asistent, měl své zastánce i některé odpůrce. To je to, na co s hořkostí vzpomínal, když napsal, že *„…ve svém mládí zažil nesnesitelný konzervativismus…“* a někdy také *„…osobní nenávist.“*

Soustavně vstřebával odborné poznatky, sledoval odbornou literaturu, psal recenze i články. Již jako student uveřejňoval zprávy, recenze a články v denním tisku i ve sbornících. Postupně rozšiřoval jejich počet. Dnes můžeme napočítat více než čtyři desítky odborných, literárních a kulturních týdeníků, měsíčníků i tzv. jahrbuchů, do nichž přispíval. V redakčních radách mnoha z nich byl členem, jiné redigoval a vedl. Otevřete-li kterékoli číslo např. *Slavica Litteraria, Opera Slavica, Novaja rusistika*, sborníky z brněnských česko-slovenských vědeckých konferencí, monografie vydávané slovenskými akademickými institucemi a vysokými školami, vždycky v nich najdete jeho jméno. A to nejčastěji nikoli

pouze jako autora studií či statí, nýbrž také třeba pod úvahou a několika recenzemi, zprávami, informacemi aj.

Mluvím o **Ivu Pospíšilovi**, který se letos dožívá šedesáti let (nar. 14. května 1952). Ve své rigorózní práci (1975) Ivo Pospíšil pojednal o typologii a poetice Leskovovy románové kroniky. Výsledkem jeho několikaleté nesmírné píle byla kandidátská disertace, kterou nazval *Ruská románová kronika* (1983). Je označena jako *příspěvek k historii a teorii žánru*. Prohloubil v ní své teoretické závěry, vymezil rozpětí kroniky, analyzoval její výstavbu a strukturu, zařadil ji do širších souvislostí a charakterizoval její postupy a poetiku. Pospíšil velmi dobře seznal, že kronika je archaický tvar, který ovšem přetrvává dosud ve značné produkci. Zároveň však zjistil, že *„…kronika se mění, ale zároveň lpí na svém."* Tedy že je v ní patrná *změna v opakování, opakování ve změně*. V monografii *Labyrint kroniky* (1986) se pokusil o *teoretické vymezení žánru*. Otázka žánru, srovnávací literární vědy a literární rusistiky, bohemistiky, slavistiky, recepce a vzájemných mezislovanských literárních a obecně kulturních vztahů nenechávala Iva Pospíšila klidným ani v dalších třech desítkách vědeckých prací a zůstávala vždy ve středu jeho široce pojatých slavistických zájmů.

Monografie o ruské románové kronice se stala do určité míry odrazem k mnoha dalším statím, autorovým studiím, analýzám a monografiím. Pouhá letmá charakteristika dalších téměř třiceti knižních titulů by nám zabrala mnoho místa. Poukážeme proto zde krátce pouze na některé z nich a odkážeme zájemce na jubilantovu *výběrovou bibliografii* (Brno 2002), která dnes čítá asi tři tisíce položek.

Uveďme, že tematiky románové kroniky se týkají další dvě studie, věnované Leskovovu dílu – *Proti proudu* a *Rozpětí žánru* (obě 1992). Autor se v nich soustředil na to, aby ukázal na funkci žánru, na to, jak probíhají proměny jeho jednotlivých hlavních prvků, věnoval pozornost kompozici a motivům literárního díla. Analýza Leskovova díla vedla Pospíšila k tomu, že vytvořil žánrový model tvorby tohoto *„…velmi ruského autora a myslitele evropského rozměru, obhájce zásad, na nichž dodnes stojí evropská civilizace."*

Problematika přijímání (recepce) a vnímání (percepce) uměleckého díla čtenářem tvoří střed výkladu v knize *Rozpětí žánru*. Komunikační řetězec autor-dílo (text)-čtenář, to jsou podle Pospíšila *rozhodující faktory sociální funkce literatury.* Pospíšilovy precizní závěry o kategoriích *autor a čtenář* i o jejich úloze, o vztahu čtenáře-autora a čtenáře-literárního kritika ukazují, že se umělecké dílo mění s dobou.

Materiálové i teoretické shrnutí Pospíšilových úvah o žánrech představují především monografie *Ruský román* (1998), *Genologie a proměny literatury* (1998), *Studie o literárních směrech a žánrech* (2004) a *Ruský román znovu navštívený* (2005), o nichž nám bohužel nedostatek místa nedovoluje podrobněji pojednat.

K Pospíšilovým stěžejním pracím nesporně patří srovnávací studie od *Bachtina k Solženicynovi* (1992). *„Ruská kultura se stává půdou experimentu, vzájemného testování staré Evropy, nové Evropy a Asie, křižovatkou dvou myšlenkových tradic, jimž otvírá bránu ve svých modelech duality a etického přesahu,…"* konstatuje Pospíšil v knize, v níž objevný a průkopnický charakter mají mj. studie o dvojdomém rusko-polském autoru 19. století F. V. Bulgarinovi a o *Šlépějích* Jakuba Demla.

Z jeho široce slavisticky zaměřených prací uveďme aspoň rozsáhlé monografie *Slavistika na křižovatce* (2003), *Střední Evropa a Slované* (2006) a *Srovnávací studie* (2008), i rozsahem sice nevelkou, ale obsahem cennou práci *Slavistika jako české rodinné stříbro* (2004), v níž Pospíšil pojednal (jak se uvádí také v podtitulu) *o tradicích a současném*

stavu výhledech a předložil své *návrhy a koncepce*. A v knize *Základní okruhy filologické a literárněvědné metodologie a teorie* (2010) předložil své úvahy a svoje pojetí. Za velmi přínosnou, užitečnou a dnes též těžko nahraditelnou považuji Pospíšilovu účast v různých literárních lexikonech, z nichž zásadní význam má *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů* (2001), který redakčně řídil a pro nějž napsal přehledné úvodní studie a stovky hesel.

Ivo Pospíšil není kabinetní vědec. Výsledky slavistiky a rusistiky popularizuje v prostředcích masové komunikace i na četných přednáškách u nás i v cizině. Rád bych se zmínil o jedné jeho knize, která na první pohled nenese výrazně slavistický název. Výstižně však charakterizuje Pospíšilův jak odborný, tak také lidský profil. A poslouží mi jako vzorek Pospíšilova širokého slavistického profilu. Jmenuje se *Až se vyčasí…(*2002). Její podtitul upřesňuje, že jde o *úvahy, kritiky, glosy a eseje*. Kniha však má širší rozsah. Čtenář v ní najde ještě charakteristiky nebo medailonky osobností, rozhovory, cestopisné črty, zprávy různé obsahové povahy a rozličného rozsahu, recenze, předmluvy a úvody k mnoha knihám. Obsahuje celkem 57 textů zařazených do čtyř částí. Začíná dojetím z jazyka, klade nostalgické otázky, vyjadřuje obavy z toho, že by jazyky málopočetných národů mohly jednou zmizet. V několika Pospíšilových textech v knize se odráží slovanský Balkán. Pospíšila vyděsily následky balkánské tragédie z první poloviny devadesátých let minulého století. Uvědomil si, že *„…válka je opravdu…realita lidí, kteří se ještě lidmi nestali.“*

Své široké slavistické poznatky Pospíšil dosvědčil hodnocením slovníků spisovatelů slovanských i neslovanských národů, které vznikly v brněnském Ústavu slavistiky, který sedmnáct let vede. Výstižná a stále velmi aktuální je Pospíšilova úvaha o ztrátě citu, o narušení generační posloupnosti a myšlenkové kontinuity v současné nejen české, ale i v evropské a mimoevropské společnosti. *„Kultivace lidských citů je důležitější,“* míní Pospíšil, *„než momentální kurs koruny nebo kapitálový trh – i když se to asi málokomu dnes zdá… Citový dluh nám mezitím narůstá a splácet už není čím…“*

V Pospíšilových zprávách o jeho přednáškových a studijních pobytech, o jeho účasti na kongresech a konferencích nacházíme cenné informace, které jsou velmi poučné, nejednou alarmující, upozorňující a bubnující na poplach. Zejména ty, v nichž se zmiňuje o *vyhasínání* bohemistiky a slavistiky v některých evropských zemích.

Závěrečná část knihy *Až se vyčasí…* je obsahově nejucelenější, materiálově, myšlenkově i tvarově a tematicky nejbohatší. V jedenadvaceti statích převládá tematika ruské, polské a české literatury, v několika dalších pak otázky česko-slovenských vztahů. Česká literatura je tu prezentována v širokém časovém záběru od A. Jiráska po Jindřicha Zogatu a dosvědčuje Pospíšilův bohemistický profil. J. Zogatovi ostatně věnoval nedávno samostatnou knihu (*Jindřich Zogata – básník vzdorných cest*, Brno 2011).

V Pospíšilových úvahách se problematika literární vědy a slavistiky a jejich směřování velmi často se zcela přirozeně objevují. Trápí ho, *že se literární věda u nás i jinde rozbila na řadu diskurzních skupin, které se míjejí… Literární věda by neměla být seskupením tvrdých metodologických klanů, ale kolbištěm, na němž se kolegiálně střetají různé názory a interpretace a hledají se nové cesty.*

Ivo Pospíšil je si (na rozdíl od některých jeho vrstevníků či mladších kolegů) dobře vědom návaznosti, propojenosti v střídání generací. Nezapomněl na své učitele, kteří *šli před námi,* kteří ho uváděli do světa ruské literatury (J. Burian, V. Vlašínová, J. Mandát, M. Krhoun) a věnoval jim v knize stručné, leč výstižné medailónky.

Kniha *Až se vyčasí…*, kterou jsem si vybral jako vzorek, přináší mnoho informací a hodnověrných hodnocení v širších domácích, středoevropských a evropských souvislostech, doložené kritické soudy, úzkostné obavy o obor, jazyk, národ, o vývoj společnosti i o směřování dnešní Evropy. I. Pospíšil ostře (oprávněně!) formuluje otázky k vývoji naší společnosti po roce 1989. Zaznívá v nich autorův hlas proti retušování, zastírání a zamlčování historické minulosti i desítek těch, kteří byli jejími současníky. Správně se domnívá, že je třeba slyšet i druhou (poraženou) stranu, vycházet z historicky konkrétní situace při hodnocení vývoje, literárního díla, autora a prosazovat maximální míru tolerance a vzájemného pochopení. *Zasažené generace je jistě možné odepsat*, píše Ivo Pospíšil, *ale tím nemizí problém minulosti, přítomnosti, tradice, lidské práce, lidského rodu a lidské paměti.*

Kniha je názorným příkladem Pospíšilovy šíře odborného záběru. Je v ní v jakémsi tematickém vzorku to, co nacházíme z jeho pera už více než tři desetiletí v českém, slovenském i dalším zahraničním rusistickém, slavistickém periodickém a denním tisku.

Rozsáhlá je Pospíšilova redakční a editorská činnost. Jeho členství v mnoha vědeckých radách vysokých škol, jeho vedení oborových rad a komisí, jeho předsednictví redakčních rad řady časopisů a sdružení i vedení několika Seminářů, Center a Kabinetů dotvářejí hlavní obrysy neuvěřitelně pracovitého, cílevědomého a tvrdošíjného prof. PhDr. Iva Pospíšila, DrSc., který již sedmnáct let stojí v čele Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Ivan Dorovský

Opustil nás slavista Slavomír Wollman

Když jsem byl loni v září v Bělehradě, mnozí tamní rusisté, slavisté i bohemisté se mě vyptávali na profesora Slavomíra **Wollmana**, na jeho zdraví. Byl v léčebně pro dlouhodobě nemocné v Praze. Jejich pozdravy jsem mu vyřídil po návratu telefonicky. Byl velmi potěšen, že jeho jihoslovanští přátelé a kolegové na něho nezapomínají. Říkal mi, že dokončuje svou knihu úvah o slavistice a jejích perspektivách. Nemohl se sice moc pohybovat, ale psychicky byl stále svěží. Proto mě velmi zasáhla zpráva, že prof. dr. Slavomír **Wollman,** DrSc. (3. srpna 1925 – 27. ledna 2012), jeden z nejvýznamnějších českých (československých) slavistů, nás koncem ledna letošního roku navždy opustil.

Slavomír Wollman, syn významného slavisty a znalce literatur jihoslovanských národů Franka Wollmana, absolvoval studia slavistiky a rusistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Nedlouho po studiích (od roku 1949) začal pracovat ve Slovanském ústavu, který se později stal akademickým ústavem ČSAV. Ve své badatelské činnosti se S. Wollman soustředil zejména na studium staré ruské dramatické tvorby a literárních památek staré ruské literatury, především na Slovo o pluku Igorově. Po několika analytických statích, v nichž sledoval např. vztah Josefa Dobrovského (1955) i Adama Mickiewicze (1957) k této staroruské literární památce, výsledky svého mnohaletého úsilí prezentoval v knižní monografii *Slovo o pluku Igorově jako umělecké dílo* (1958).

Od staroruské dramatiky přešel Slavomír Wollman k širšímu záběru studia dramatu v starých slovanských literaturách. Přednášel o tom na 4. mezinárodním slavistickém sjezdu v Moskvě (1958). V četných studiích a statích se Sl. Wollman zabýval mj. slovanským dramatem a divadlem počátkem 18. století, stavem srovnávacího studia slovanských